

Palócföld tájegysége

Palócföld a Kárpát-medence és a Magyar-középhegység régióját, völgyeit, hegyeit, medencéit magába foglaló Felföld része. A központi Palóctáj Nógrád vármegyében a Karancsalja vidéke. Az Ipoly, a Rima, a Bán vize, a Sajó, az Eger patak és a völgyfő mögötti vízvásztó dombság. A palócokat a XIX. században Mikszáth Kálmán emelte be az irodalmi köztudatba. Ekkortól kezdték Hont és Bars megyét is a palóc lakta területekhez, azaz a Borsod, Heves, Gömör, Nógrád megyét összeszögező részek mellett, a Mátra északi lejtőitől a Rima és a Sajó völgyéig, s a Bükk hegységtől nyugatra az Ipoly lapályáig terjedő részekhez sorolni.

A palócok eredete

A népcsoportról: északi népterületen központi helyet foglal el egy kiterjedt katolikus néptömb, ahol a magyar népesség két nagy csoportja ismeretes: a palóc és a barkó. A barkók főként Borsodban, Gömörben és Közép-Tiszavidéken, a palócok Nógrádban és Hevesben ismertek. A barkókat nem lehet éles határral elválasztani a palócoktól és Palócföldtől.

1. A palócok a kabarok utódai: a palócok ősei a honfoglalás idején a magyar törzsekkel együtt érkeztek a Kárpát-medencébe. Megtalálhatóak a Bodroghözben, Csallóközben, Fejér megyében, a Mezőföldön, Baranya és Torontál kisebb körzeteiben.
2. A palóc népcsoport magja polovec-kun eredetű. A honfoglalás után 200-300 évvel a tatárjárást megelőzően érkeztek a Kárpát-medencébe 1100-1200 között. A Rabságba esett kun csoportok a nyugati, északi gyepek mellé kerültek a várispánságok és az egyházi központok uradalmába. Katonáskodás mellett a szolgáló népekkel keveredhettek és itt szláv asszonyokkal házasodhattak. A XIII. században polovec-kunok élhettek, akik elmagyarosodtak.
3. Avar, székely, kazár leszármazottaik. Nagy valószínűséggel állítható, hogy sem a székelyek, sem a palócok nem köthetők a honfoglalás előtti népekhez, így a hunokhoz és az avarokhoz sem, inkább származhatnak keleti néptörzsekből (besenyők, kazárok, úzok). A palóc szó szláv eredetű. 1048-tól 1223-ig Délkelet Európa legnagyobb nomád népét a hunok jelentették, akiket a szláv források polovecnek neveznek. Ezzel a névvel foglalták össze a velük szövetséges, illetve a

hasonló életformát folytató népeket. A palócok egésze nem eltérő a magyaroktól, de a közjük települt török elemek asszimilációja külön színeztet, s nevet is adott nekik. A szlávisták a szőke jelentésű szláv szóból származtatták.

A palóc nyelvjárás sajátosságai

Palócföldet a palóc nyelvjárás tartja össze a Vágtól a Hernádig, az északi nyelvhatártól a Duna az Északi-középhegység alsó vonaláig, de egészen benyúlva Budapestig. A palóc nyelvjárás mutatja a legszembetűnőbb sajátosságokat, a legkirívóbb eltéréseket a magyar tájnyelvek között.

Jellemző a rövid magánhangzók elterjedése a hosszúak rovására. Ez első sorban az „i” használatában jelentkezik. A palócság körében az „a” és az „á” magánhangzók ejtésében a köznyelvi „a” a köznyelvi „á”-hoz közelít, a köznyelvi „á” pedig a köznyelvi „a”-hoz, illetve az „ó”-hoz. Tehát az egyiket nyíltabban, a másikat zártabban ejti a palóc ember. A palóc nyelvjárásban a változó tövű szavak „e”-je alanyi esetben is legtöbbször „e”, pl.: szeker, vereb, nehez. A hosszú, nyílt „e”-nek „é”-vé válása a középkor vége táján ment végbe. Az „i” hang esetében előfordul ennek kiesése, pl.: vóna, vagy hasonlása az előtte álló mássalhangzóval, pl.: salló.

A palócfalvak beszédmódjában ma is általános jelenség a „gy”-sítés, pl.: gyzsnó, gyinnye. A fordítottja pl.: hodne, fodassza. A palóc beszédben az eszköz-és társhatározó val/vel ragja nem hajlamos a hasonulásra, pl.: lábval, buszval. Megfigyelhető a főnévi igenév sajátos palócos képzése, pl.: futnyi, alunnyi.

Csoportosítás

Kedvelik továbbá a diftongusokat, az „é”, „ó”, „ö” hangok helyén is, s a palóc vidéken e diftongusoknak egész változatos sorával találkozunk. Másik jellemző vonásuk a zárt „e” kedvelése. Ezt a hangot gyakran ejtik szó végén és a köznyelvi „e” helyett. Mássalhangzórendszerét jellemzi az „i” hangok kedvelése, az eredeti „ly” hang eredeti ejtését e nyelvjárások megőrizték „i” vagy „j” hangjával szemben. Továbbá „i” és „ü” előtt minden fokhangú mássalhangzó helyett a megfelelő ínyhangot ejtik, pl.: gyijó, patyika, tetyü, másogyik. Jellemző vonásuk még a szótagzáró „l”, „ly” elvesztése, pl.: kirá, talá. Továbbá az érintkező mássalhangzók gyakori

illeszkedése, pl.: mellát, nar rét, av va te. A szóragozás a val/vel rag „v”-jének megmaradása, pl.: házval, gavvó.

A palóc népviselet

- Férfiak: fehér posztóból előállított szűr (1850).
- Esküvői ruha: cifraszűr, fekete báránybőr kucsma, vászoning, hosszú, szűk gaty, ködmön/suba.
- Az 1890-es évekre ezeket felváltotta a bricsesznadrág és a városias ing.
- Nők: rövidszoknya; pendely; kötény; féling; kendő
- Hajviselet: a lányok haját „tyúkosba” fonták, az asszonyokét kontyba tekerték. Főkötőt is viseltek, amelyet csipkével, szalaggal, gyönggyel és hímzéssel díszítettek.

Palóc ételek

Kenyeret búza és rozsliszt keverékéből sütöttek és levesek sűrítésére is használták.

A leggyakrabban használt ízesítők: pirított hagyma, tepertő alja, író, túró, tejföl, káposzta.

Hagyományok

A palóc kultúra sajátosságait jól mutatják a dalok, mesék, mondókák, balladák, köszöntő rigmusok, a karikázó táncok is.

Sokáig keveredett egymással az egyházak tanítása és a nép hiedelemvilága. A lányok a szerelmi jóslás miatt várták december 13-át, Luca napját, amikor ólmot öntöttek, vagy kifőtt gombócba rejtett, papírgalacsinokra rárótt sorokból tudták meg, ki lesz a párjuk.

A palócok nagyon vallásosak voltak. A palócföld vált az egyik legközpontibb területévé a „szentemberek” és az asszonyok működésének. A palóc falvakban máig élő, eleven vallásosságot találhatunk.

A palóc család gazdálkodása, állattartása sajátos, érdekes rendszerben zajlott, annak mind időrendjét, mind pedig művelési, tartási szerkezetét tekintve. Egyes közösségek lakossága főleg erdei munkákkal, fakitermeléssel, erdei gyümölcsök, növények gyűjtögetésével, állattartással, erdei legeltetéssel és gyümölcstermesztéssel foglalkozott.